

NO. XV / 2012

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KİRAC AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KİRAC RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

Vehbi Koç Vakfı

Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi

Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleiçi 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74

Faks: +90 242 243 80 13 E-posta: akmed@akmed.org.tr

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Sayı: XV - 2012

Sabibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM

Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK

Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul

Abdullah Sokak No. 17

Taksim 34433 İstanbul

Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09

Baskı: MAS Matbaacılık A.Ş.

Hamidiye Mh. Soğuksu Cd. No: 3 Kağıthane - İstanbul

Tel: +90 212 294 10 00 info@masmat.com.tr Sertifika No: 12055

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Hâluk ABBASOĞLU	Max KUNZE
Ara ALTUN	Thomas MARKSTEINER (†)
Oluş ARIK	Wolfram MARTINI
Cevdet BAYBURTLUOĞLU	Gönül ÖNEY
Jürgen BORCHHARDT	Mehmet ÖZSAIT
Jacques Des COURTILS	Urs PESCHLOW
Vedat ÇELGİN	Scott REDFORD
Nevzat ÇEVİK	Denis ROUSSET
İnci DELEMEN	Martin Ferguson SMITH
Bekir DENİZ	Oğuz TEKİN
Refik DURU	Gülsün UMURTAK
Serra DURUGÖNÜL	Burhan VARKIVANÇ
Hansgerd HELLENKEMPER	Michael WÖRRLE
Frank KOLB	Martin ZIMMERMAN

Adalya, **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) ve
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*) tarafından taranmaktadır.

Adalya is indexed in the **A&HCI** (*Arts & Humanities Citation Index*) and
CC/A&H (*Current Contents / Art & Humanities*).

Hakemli bir dergidir / A peer reviewed Publication

Editörler / Editors

Kayhan DÖRTLÜK

Tarkan KAHYA

Remziye BOYRAZ SEYHAN

Tuba ERTEKİN

İngilizce Editörleri / English Editors

İnci TÜRKOĞLU

Mark WILSON

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleiçi 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13

akmed@akmed.org.tr

www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

İçindekiler

Işın Yalçınkaya – Kadriye Özçelik	
<i>Karain Mağarası'nın Kültürel ve Çevresel Verileri Işığında Anadolu Orta Paleolitik'inin Değerlendirilmesi</i>	1
Tarkan Kahya	
<i>The Rock-cut Tomb on the Düver Peninsula: An Early Example from Pisidia and Remarks on Cultural Interactions</i>	13
Hatice Pamir – İnanç Yamaç	
<i>Antiochaea ad Orontes Suyolları</i>	33
Hamdi Şahin	
<i>Korykion Antron'daki Tapınak Zeus Tapınağı midir?</i>	65
Filiz Dönmez-Öztürk	
<i>Ordo Senatorius Mensup Lykialıların Prosopografyası</i>	81
Julian Bennett	
<i>The Garrison of Cilicia during the Principate</i>	115
Ümit Aydinoğlu	
<i>Kanytella Nekropolis: Yeni Buluntular Işığında Bir Değerlendirme</i>	129
Senem Özden-Gerçeker	
<i>Two Italian Sigillata Fragments from Perge</i>	159
Mehmet Özsait – Guy Labarre – Nesrin Özsait – İlhan Güceren	
<i>Sites et statuts des communautés en Pisidie: l'exemple des Hadrianoï et des Moulasseis</i>	171
Aliye Erol-Özdizbay	
<i>Perge Sikkelerinde Agonistik Ödül Taçları</i>	203
Özgür Turak	
<i>An Attic-Type Dionysiac Sarcophagus from Perge</i>	223
Ayşe Aydın	
<i>Dağlık Kilikia'da Yeni Kesfedilen Merkezi Planlı Yapılarla İki Örnek: Küstüllü-Felicek ve Hisar'daki Tetrakonkhos Planlı Yapılar</i>	247
Georges Kiourtzian	
<i>Selçukluları Beklerken: 1199'un Küçük Asya'sında Alanya Surlarından Bir Yazıt</i>	265
Nida Naycı	
<i>Integrated Management Policies in Archaeological Sites and the Involvement of Local People: Proposals for the Ancient Olba Territorium, Mersin</i>	275

Perge Sikkelerinde Agistik Ödül Taçları

Aliye EROL-ÖZDİZBAY*

Roma İmparatorluğu'nun askeri ve ekonomik olarak zayıflamaya başladığı İ.S. 3. yy.'ın ikinci yarısında Pamphylia'nın önemli kentlerinden biri olan Perge parlak bir dönem yaşamıştır. Epigrafik ve arkeolojik kaynakların yanı sıra numismatik veriler de bu dönemde kentte çok sayıda *agon* düzenlendiğini işaret etmektedir. Perge'nin agonistik sikkelerinde en sık görülen tasvirler agonistik ödül tacı olarak adlandırılan betimlerdir. Bu makalede bir nevi ödül kupası işlevine sahip olan agonistik ödül taçlarının tanımlanma ve adlandırma problemlerine degenildikten sonra Roma İmparatorluk Dönemi'nde basılan Perge sikkeleri üzerindeki agonistik ödül taçları ele alınmıştır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Yunan *agon*larına karşı ilgi artmış, özellikle de İmparatorluğun doğusundaki eyaletlerde çok sayıda *agon* düzenlenmiştir. Bu dönemde *agonlar*, *hieroi kai stephanitai agones* / ἱεροὶ καὶ στεφανῖται ἀγῶνες (kutsal çelenk oyunları) ve *themides*, *agones thematikoi* / θέμιδες, ἀγῶνες θεματικοί (yani para ve değerli armağan ödülü oyunları) olarak iki gruba ayrılmaktaydı¹. Bir *agona* kutsal statüsünü sadece İmparator verirdi. İmparatorun lütfunun ve kentin imparatora sadakatinin bir göstergesi olan kutsal *agon* düzenleme hakkına sahip kentler için önemli bir prestij meselesiyydi. Yeni kurulan pek çok *agon*un Roma imparatorlarının adıyla anıldığı da bilinmektedir².

Festivaller ve yarışmalarla ilişkili tip ve lejant taşıyan sikkelere agonistik sikkeler adı verilmektedir. Eski Yunanca yarışma, müsabaka, oyun anlamında kullanılan “*agon*” sözcüğü³, zamanla tüm festivali ifade eden bir anlam kazanmıştır. Sikkeler üzerindeki agonistik tipler de tüm festivali sembolize etmektedir⁴. Küçük Asya kentlerinde, Roma İmparatorluk Dönemi'nin başından itibaren İmparatorlar ve kültürleriyle bağlantılı *agonlar* düzenlendiği bilinse de festival ve yarışmaların sikke ikonografisine yoğun olarak etki etmeye başlaması

* Dr. Aliye Erol-Özdizbay, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ordu Cad. 196 Laleli 34134 İstanbul. E-posta: aliyeerol@gmail.com

Makalenin hazırlanması sırasında değerli fikirlerini ve yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. O. Tekin, Prof. Dr. H. Abbasoğlu, Prof. Dr. İ. Delemen ve Yrd. Doç. Dr. A. Özdzibay'a teşekkür ederim.

¹ Mitchell 1990, 189; Klose 2007, 126; van Nijf 2010, 3.

² Newby 2006, 38 vd. Örneğin, Roma İmparatorluk Dönemi'nde ilk olarak Augustus adına daha sonra diğer imparatorlar onuruna kurulan *Augusteia agonları* Nikaea, Pergamon, Ankyra vs.; Hadrianus adına tesis edilen *Hadrianeia agonları* Ankyra, Atina, Ephesus, Smyrna, Anazarbos vs.; Septimius Severus adına tesis edilen *Severeia agonları* Nikaea, Nikomedea vs. gibi pek çok kente Düzenlenmekteydi. Bk.: Moretti 1953, Karl 1975.

³ Kelimenin diğer anamları ile anlamındaki farklılık ve değişiklikler için bk.: Liddell - Scott, 18 vd; Miller 2004, 13 vd; Crowther 2010, 57.

⁴ Klose 2007, 125.

Commodus döneminden itibaren görülmektedir⁵. Agolistik sikkeler, genellikle festival sırasında oluşan pazar için ihtiyaçtan basılıyor, bazen de hem İmparatorların bir propaganda aracı olarak hem de kentlerin övünç kaynağı olan festivaller gibi özel organizasyonlarını duyurmalarını sağlamak için darp ediliyordu⁶. Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Akdeniz dünyasında yüze yakın kent agonistik tip ve lejantlı sikke bastırmıştır⁷. Agolistik sikke ikonografisinde çelenkler, amphoralar, para keseleri, atletler, *agon* personifikasyonu, *agonothetes* veya *gymnasiarkhos* betimleri, tapınaklar gibi çok çeşitli tasvirler bulunsa da en belirgin ve en sık kullanılan tip kuşkusuz günümüzde sportif yarışmalar sonunda verilen “kupa” işlevine sahip olduğunu düşündüğümüz agonistik ödül taşlarıdır⁸.

Agolistik Ödül “Taci”

Periodos adı verilen ve belirli aralıklarla düzenlenen Yunan dünyasının en prestijli ve tannmış festivallerinde zafer kazananlara onur ödülü olarak verilen çelenkler, Hellenistik ve Roma İmparatorluk dönemlerinde de çeşitli festivallerde galiplere verilen ödüller olarak kullanılmaya devam etmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi’nde zafer ödülü olan çelenklerin yanı sıra yeni bir formun ortaya çıktığı görülmektedir⁹. Sikkeler üzerinde ilk kez Commodus döneminde görülen¹⁰, Severus’lar döneminde benimsenip hızla yayılan bu tip zamanla oyun ve festivallerin bir simgesi haline gelmiştir¹¹. Üstten ve alttan basık küresel formlu; üzerinde zaman zaman yatay çizgiler ile geometrik veya bitkisel bezemelerin bulunduğu, ortalarındaki bantta *agon*ların isimleri ve karakterlerine ilişkin yazıların yer aldığı bu tasvirler agonistik ödül tacı olarak adlandırılmaktadır.

Antik kaynaklardan hakkında yeterli bilgi edinilemediğinden ve günümüze ulaşmış bir örneği olmadığından ödül taşlarının işlevi, yapıldığı materyal daha da önemlisi adlandırılmasında çeşitli problemler yaşanmıştır. Eski yayınlarda “urne” olarak geçen bu tipin adlandırması zaman içinde değişmiştir¹². İlk kez Dressel tarafından “ödül tacı” olarak ifade edilen bu nesnenin altın, gümüş veya altın kaplama bronz gibi ince metal plakalardan imal edildiği; başta taşındığına dair yeterli kanıt olmadığından galiplerin bu taşla geçici olarak ödüllendirildiği ve daha sonra bunların galipler tarafından kutsal kentlere bağışlanmış olabileceği ileri sürülmüştür¹³. Robert, agonistik yazılarda *stephanos* (στέφανος) ile birlikte geçen, oyunlarında galiplere ödül olarak verilen *brabeion* (βραβεῖον)lardan bahseder. İmparatorluk Dönemi’nde yazılarda daha sık görülen altın ve gümüşle süslü bu

⁵ Leschhorn 1998, 37. Örneğin Yunan kültürune en çok ilgi ve sevgi duyan Roma İmparatoru olan Hadrianus doğudaki eyaletlere yaptığı seyahatler sırasında ziyaret ettiği kentlerde tiyatrolar inşa ettirmiş, *agon*lar düzenlemiştir. Hadrianus döneminde çok sayıda *agon* düzenlendiği epigrafik kaynaklardan ve antik yazarlardan bilmese de sikke ikonografisinde ödül tacı gibi belirli agonistik tipler rastlanmaz. Hadrianus *agon*ları ile ilgili bk.: Boatwright 2000, 99 dn. 75; Moretti 1953.

⁶ Harl 1987, 64-65.

⁷ Leschhorn 1997, 88.

⁸ Bu ödül taşları tüm agonistik tiplerin % 70’ini oluşturmaktadır: Leschhorn 1997, 88; Wiotte 1998, 74.

⁹ Salzmann 1998, 89.

¹⁰ Commodus döneminde ilk kez Bithynia kentlerinden Nikaia ve Kilikia kentlerinden Tarsos’ta ödül tacı betimi kullanılmıştır: Waddington 1910, 437, 303-309; Ziegler 1985, 22, A3-A5.

¹¹ Klose 1997, 30.

¹² Ayrıntılı olarak bk.: Dressel 1904; Banko 1929; Wolters 1901; Rumscheid 2000.

¹³ Dressel 1904, 36-37.

nesne ödül tacı olmalıdır¹⁴. Specht ise, artık “ödül tacı” yerine *brabeion* veya bu nesnenin dallar ve sazdan yapıldığını varsayıarak “ödül sepeti” terimlerinin kullanılması gerektiğini ileri sürmektedir¹⁵.

Muhtemelen metal veya ağaç dalları ve çiçekler gibi kalıcı olmayan maddelerden yapılan ödül taçları, farklı boyut ve şekillerde betimlendiğinden işlevleri hakkında kesin açıklama yapmak da güçleşmektektir¹⁶. Sikkelerin üzerinde de sık sık görüldüğü üzere yanlardan şişkin yuvarlak formlu olanların yanı sıra daha alçak ve kenarlardan dış bükey olmayan, daha küçük varyasyonları da olan ödül taçlarının işlevi bugün spor müsabakaları sonunda verilen şampiyonluk kupalarına benzemektedir¹⁷. Bunların yanı sıra masaların, kaideelerin veya üçayakların üzerinde betimlenen oldukça büyük boyutlu ödül taçlarına da rastlanmaktadır. Ödül olarak verilen bu taçların başka fonksiyonlara sahip olması da mümkündür. Örneğin anıtsal ölçüde kullanılan ödül tacı betiminin büyülüğu, işaret ettiği *agonun* derece ve önem bakımından büyülüğünü de gösteriyor olabiliridir¹⁸. Rumscheid'a göre, büyük olarak betimlenmelerinin sebebi, üzerindeki detayların daha iyi görünmesini sağlamak içindir¹⁹. Klose, *Aktia* oyunlarının karakteristik saz yapraklarından yapılmış çelenklerinden yola çıkarak, ödül taçlarının çelenklerden türediğini ileri sürmektedir²⁰.

Sikkeler üzerinde çok sık karşılaşılan bu tip, nadir olarak mozaiklerde, kabartmalarда, anıtlarda ve mezar yapılarında da görülmektedir. Araştırmacılar hâlâ bunların aslında galipler için verilen içine zeytinyağı gibi ödüllerin konulduğu kaplar mı yoksa sadece bir sembol mü oldukları konusunda kararsızdır. Bazen bir elmaya, bazen yuvarlak bir sepete benzer şekilde bazen de daha silindirik formlu olarak değişik biçimlerde resmedilmişlerdir. Sikkelerde görülen bazı örnekler üzerinde muhtemelen altın kaplama; değerli taşlarla süslü birkaç metal şerit fark edilmektedir. Bazıları ise üst üste konulmuş yapraklı çelenkler ve dallardan yapılmış gibi görülmektedir²¹. Az da olsa bazı kentlerin sikkeleri üzerinde görüldüğü gibi ödül taçlarının atletler tarafından başlarının üzerine konulması bunların ödül olarak verildiğini ve başta taşınmış olabileceğini göstermektedir²² (Res. 1). Sikkeler dışında Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bazı pişmiş toprak kandiller üzerinde de galibin başına ödül tacını koyduğu sahneler vardır²³. Bu betimlerde atletler, belki de başlarına tam oturmadığı için, ödülü bir elleriyle desteklemektedirler. Bu örnekler dışında bu ödüllerin taç olarak başta taşındığını gösteren betimler oldukça nadirdir. Küçük Asya kentlerinin agonistik sikkelerinde “ödül taçları” masa, kaide, sunak üzerinde veya tek başlarına ana tip olarak kullanıldığı gibi, tanrı-tanrıça ve imparatorların elinde veya sikke boşluğunca betimlenmişlerdir. Bu ödüllerin atletlerin başında taç gibi resmedildiği veya atletlerin bu taçlarla ödüllendirilmelerini gösteren sahnelerin nadir olması sebebiyle ödül olarak

¹⁴ Robert 1982, 263 vd.

¹⁵ Specht 2000.

¹⁶ Salzmann 1998, 97.

¹⁷ Rumscheid 2000, 80 dn. 530 ve 531.

¹⁸ Salzmann 1998, 97.

¹⁹ Rumscheid, 2000, 79.

²⁰ Klose 1997, 42.

²¹ Leschhorn 1997, 89.

²² Örneğin Phrygia'daki Hierapolis kentinin bir sikkesi üzerinde bu sahne görülmektedir. Bk.: SNG von Aulock Phrygien, 3636.

²³ Banko 1929, 123 dn. 13. ve Lev. 45.

galiplere verilen bu nesnelerin işlevlerinin taç değil fakat bugünkü anlamıyla "kupa" olduğu düşünülmektedir. Ödülünen alan atlet bunu değerini ve önemini göstermek için kupa gibi başının hizasına kaldırıyor olabilirdi. Ya da bu büyük ödülü kolayca taşımak için başının üzerine koyduğu da düşünülebilir. Tunus'tan bir mozaik betimi üzerinde, galip ödülüne elinde taşımaktadır. Başında çelenk taşıyan zafer kazanmış atlet bir elinde palmiye dalı tutarken, diğer elinin bileğine ise ödül tacını geçirmiş halde resmedilmiştir²⁴ (Res. 2). Dolayısıyla güç, zafer sembollerı olan taçların mutlaka başta taşınan nesneler olması gerektiği için bu ödüllere yapılan "ödül tacı" adlandırması da şüpheli görünmektedir.

Salzmann'a göre ödül taçlarının toplumsal ve kamusal alandaki varlığı, kişisel ve kentsel temsile hizmet etmesi bakımından iki ana grubu ayrılmıştır. İlk, yerel bir *agonda* zafer kazanan bir galibin kişisel olarak ödülüendirilmesi ve bu ödül tacının kendisine sunulmasıdır. Diğer ise, *agonlarla* ayrıcalıklar kazanan kentlerin halka açık yapılarında ve anıtlarında bu ödül tacı figürlerini kullanarak kentlerinin onursal olarak temsil edilmesidir²⁵. Kentlerin yapılarında kullanılmalarına en iyi örnekler, Hierapolis tiyatrosundaki agonistik kabartmalar ve Side'deki *Nymphaion* yapısının *aedicula* kasetlerinde görülen ödül tacı betimleridir²⁶. Kuşkusuz agonistik betimlemelerin kullanıldığı tiyatro, *nymphaion* gibi bu yapılar kentlerin *agonları* ile doğrudan bağlantılı olup festivaller sırasında çeşitli törenlerin, prosesyonların gerçekleştirildiği yapılardır.

Perge'nin Agolistik Ödül Taçları

Perge'de yukarıda sözü edilen bu iki örneğe de uygun ödül tacı betimlerine sikkeler dışında kent içindeki arkeolojik eserlerde de rastlanmaktadır. Bugün Güney Hamam *palaistra*'sının doğu *porticusunda*, *propylonunun* hemen yanında girişte duran; İ.S. 3. yy.'a tarihlenen ve üzerinde Pergeli bir güreşçinin onurlandırma yazımı bulunan bir heykel kaidesinin üst kısmında ödül tacı kabartmaları (Res. 3-4) betimlenmiştir²⁷. Bloğun ön yüzünde yan yana üç ödül tacı, yanlardaki yüzlerde ise ikişer ödül tacı kabartması bulunmaktadır. Pergeli güreşçi Lucius Curius Maximianus Anat[olius]?'un onurlandırıldığı bu heykel kaidesi üzerindeki ödül taçları kişisel temsile bir örnektir. Ödül taçlarının sayısı galibin katıldığı *agonların* veya zafer kazandığı kategorilerin sayısını gösteriyor olmalıdır. Perge'de ödül taçlarının kentsel temsile hizmet etmesine örnek olarak ise bugün, kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin doğu tarafında bir sokağın kuzey girişinde bulunan bir kemer üzerindeki ödül tacı kabartması gösterilebilir²⁸ (Res. 5-7). Kireçtaşlı bir bloktan işlenmiş bir kemer ayağını oluşturan; muhtemelen daha geç bir dönemde buraya eklenmiş veya başka bir yapıdan devşirilmiş olan mimari parça, yarı plastik bir Ion sütunu ile süslenmiştir²⁹. Bu kabartma sütunun başlığında volüterleri arasında ödül tacı kabartması vardır. Çiçek rozetlerle süslü çelengin ortasındaki bantta *agonların* adı ve karakteri yazmaktadır: "Αὔγύστια Ολύμπια οἰκουμενικά" (*Augustia Olympia oikoumenika*)³⁰. Bu *agonun* adına Valerianus

²⁴ Khanoussi 1988.

²⁵ Salzmann 1998, 90.

²⁶ Salzmann 1998, 94 dn. 27 ve 95 dn. 32-33.

²⁷ Şahin 2004, 32 no. 314.

²⁸ Salzmann 1998, 96.

²⁹ Söz konusu mimari parçasının kazılar esnasında şimdiki konumunda bulunduğu dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu durumda parça hâlihazırda yerleştirildiği yere ait olmayıabilir.

³⁰ Şahin 2004, 29 no. 312.

dönemi sikkelerinde de rastlanmaktadır. İmparator Valerianus İ.S. yak. 254'te Perge'ye Olympia *agonları* düzenlemeye hakkı vermiştir³¹. Ayrıca Tacitus Caddesi olarak adlandırılan *Macellum/Agora*'nın kuzeyindeki sütunlu caddedeki sütunlar üzerinde bulunan agistik *graffitiler*³² arasında zafer tanrıçaları ile birlikte betimlenen büyük boyutlu ödül tacı betimleri de bulunmaktadır³³.

Perge'de ödül tacı betiminin³⁴ ilk kez Trebonianus Gallus dönemine ait sikkelerde bir kadın figürü ile birlikte betimlendiği görülür (Res. 13). Uzun khiton giyimli, cepheden ayakta duran figürün iki eli her iki yanında duran içinde dal olan silindir formlu nesnelerin üzerindedir. Üstte sağ ve soldaki sikke boşluklarında ise birer agistik ödül tacı betimlenmiştir. Bu sikke tipinin çok benzerine Pisidia'daki Roma koloni kenti Kremna'nın sikkelerinde de rastlanmaktadır³⁵ (Res. 8). Fakat Aurelianus dönemine (İ.S. 270-275) tarihlenen Kremna sikkesinde, Perge sikkesinde görülen ödül taçları bulunmaz. Bu tipin tanımlanmasında da çeşitli problemler söz konusudur. Figürün, içinde buğday başakları bulunan iki *modiusu* taşıyan bir tanrıça (Annona ?) mı yoksa içinde palmiye dalları olan silindirik formlu ödül kapları taşıyan bir *agon* personifikasyonu mu olduğu tartışmalıdır. Kremna'nın bu sikke tipinin Aurelianus tarafından kente yapılan hububat bağışı ile ilişkili olduğu, figürün taşıdığı nesnelerin içinde buğday başakları bulunan *modiuslar* olduğu ileri sürülmüştür (Res. 9). Levick'e göre, Aurelianus döneminde basılan ödül tacı ve tapınak betimli diğer sikke serilerinden de anlaşılacağı gibi, kıtlık sebebiyle imparator tarafından hububat bağışı yapılmış ve bunun anısına kente kutsal *agonlar* kurularak bir tapınak inşa ettirilmiş olmalıdır³⁶. Ziegler ise, Kremna'nın bu sikke tipinin *agonlarla* ilişkili olduğunu, figürün her iki yanında yer alan nesnelerin *modius* değil içinde palmiye dalı olan silindir formlu kaplar olduğunu ileri sürmektedir³⁷. Bu tür silindirik kapların da ödül taçları ile aynı işlev sahip olduğu; mozaik ve kabartmalar gibi arkeolojik eserlerde genellikle at ve atlı figürlerin yanında betimlenmesinden dolayı at yarışlarıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir³⁸. Eğer bu silindirik nesneler, içinde buğday başakları olan *modiuslar* olarak düşünülecek olursa, Trebonianus Gallus dönemi Perge sikke emisyonunda görülen ve agistik ödül taçları ile birlikte betimlenen bu tip, hem kente bahsedilen *agon* düzenlemeye hakkı ve hem de hububat dağıtım ile ilişkili olabilir. Fakat sahnede yer alan agistik ödül tacı betimlerine dayanarak kadın figürünün taşıdığı silindir formlu bu nesnelerin *agonlarla* ilişkili olarak, içinde palmiye dalı olan, *agon* taçları ile aynı işlev sahip ödül silindirleri olduğu da söylenebilir.

³¹ Weiss 1991, 373; Salzmann 1998, 96.

³² Bu agistik *graffitiler* ve Perge *agonları* A. Özdzibay ile birlikte tarafımızdan ayrıntılı olarak yayına hazırlanmaktadır.

³³ Kaygusuz 1984, 1-2; Weiss 1991, 361; Şahin 2004, 29 no. 313. Ayrıca bk.: Şahin 2004, 333-337.

³⁴ Perge sikkelerinde ödül tacı tasvirine en erken Trebonianus Gallus döneminde rastlansa da Iulia Domna, Caracalla ve Maximus dönemlerine ait sikkelerde *agonlara* ilişkin kanıtlar vardır. Pisidia kentlerinin sikkelerinde sık sık görülen; arka yüzde elinde palmiye dalı ve çelenk tutan oturan bir figür betimine, para ödüllü *agonlar* işaret eden ΘΕΜΙC lejantı eşlik etmektedir. Bk.: Gaebler 1929, 286-287; Weiss 1991, 366 dn. 48.

³⁵ Ziegler 1978, 89 vd.; SNG France 3, 1525.

³⁶ Levick 1967, 152.

³⁷ Ziegler 1978, 91. Ayrıca karş. Meischner 1995, 451-452.

³⁸ Meischner 1979, 336-346; Meischner 1995, 447-459.

Valerianus döneminde basılan agonistik sikkelerde masa üzerinde iki ödül tacı betimi kullanılmıştır (Res. 14-15). Bir başka seride ise masa üzerinde bir ödül tacı, masanın altında da palmiye dalları arasında amphora tasviri vardır. Burada ödül tacının yatay çizgilerle bölünmüş, yuvarlak rozetlerle süslenmiş olduğu görülmektedir (Res. 16). Sikkeler üzerinde neden birden fazla ödül tacı betimi kullanıldığı tam olarak bilinmese de bunlar festivallerin sayısını işaret ettiği gibi bir festival içindeki farklı yarışma kategorilerini de sembolize ediyor olabilir³⁹. Ya da yarışmada birinci, ikinci, üçüncü gelen sporcular için bir sıralamayı da işaret edebilirdi. Perge sikkelerinde görülen tüm agonistik masalar iki bacağı görürler şekilde kıvrımlı bacaklı aslan ayaklı olarak betimlenmişlerdir. Valerianus dönemine ait agonistik betimli sikkelerin lejantlarından bu dönemde düzenlenen *agonların Asyleia Augusteia, Asylia Pythia* olarak adlandırıldığı; *hieros* (kutsal, imparatordan imtiyazlı) ve *oikoumenikos* (tüm Yunan dünyasına açık) karakterine sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Valerianus döneminde Perge'nin Delphoi kenti ile birlikte bastırıldığı bir homonoia sikkesi üzerindeki *Pythia* lejantı kentte düzenlenen Pythia *agonlarını* işaret etmektedir⁴⁰ (Res. 10).

Gallienus'un bir sikke emisyonu üzerinde agonistik ödül tacının üç atlet ile birlikte betimlendiği görülmektedir⁴¹ (Res. 17). Ortadaki atlet kurasını çekmek için elini kura amphorasının içine sokmuş; sağ ve soldaki atletler ise kuralarını çekmiş, ters yönlere ilerler halde tasvir edilmişlerdir. Yukarıda, sikke boşluğununda içinde palmiye dalları olan ödül tacı görülmektedir. Gallienus'un sikkeleri arasında, ödül tacı bulunmayan fakat çelenk içinde *agon* adı yazılı agonistik seriler de bulunmaktadır⁴² (Res. 11). Ön yüzlerinde Gallienus ve eşi Salonna'nın büst ve lejandlarını taşıyan agonistik Perge sikkelerinin arka yüzlerinde, masa üzerinde bir agonistik ödül tacı görülmektedir (Res. 18-21). Bazı serilerde masa üzerindeki ödül tacı iki para kesesi arasında betimlenmiştir. Yine bu dönemde sikkelerinde Tykhe'nin (Res. 22) ve Zeus'un (Res. 23) elinde ödül tacı tuttuğu seriler de bulunmaktadır. Salonna sikkelerinin arka yüzünde de masa üzerinde bir ödül tacı betimi vardır. Sikke lejandlarına göre, bu dönemde düzenlenen *hieros* karakterli *agonlar Pythia Asylia, Pythia Artemisia Asylia, Olympia Augustia* olarak adlandırılmıştır. Bir sikkede birden fazla *agon* adının geçmesi bazı *agonların* birleştirilerek daha görkemli şekilde kutlandığını gösterdiği gibi, *agonların* karakterini de belirtiyor olabilir. Örneğin *Pythia Asylia* lejandan, *Asylia* *agonlarının* *Pythianın* bir benzeri olduğu, *Pythia* oyunlarının kurallarına göre düzenlendiği anlaşılabilir.

II. Valerianus sikkelerinde *Pythia, Olympia, Augusta, Asylia*⁴³; Salonus sikkelerinde ise *Augusteia* *agonlarının* adları geçmektedir. II. Valerianus ve Salonus sikkelerinde masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı betimlenmiştir (Res. 25-27). Bu para keseleri yarışmalar sonunda galiplere verilecek para ödülleri olmalıdır.

Para keseleri agonistik sikkeler dışında Perge sikkelerinde çok sık görülen tiplerendir. En erken Caracalla dönemi sikkelerinde rastlanan bir sandık üzerinde betimlenen üç para kesesi figürünün (Res. 12) tanımlanmasında problemler yaşanmıştır. Bazı katalog

³⁹ Klose 2007, 129.

⁴⁰ SNG von Aulock Pamphylien, 4717; Akyay 1967, 284, 329 ve 285, 330; Weiss 1991, 368 dn. 58; SNG France 3, 551.

⁴¹ Benzer arka yüz tasviri Pisidia'nın Prostanna sikkelerinde de vardır. Bk.: SNG von Aulock Phrygien, 5249.

⁴² BMC Pamphylia, 136, 83 (*Agon* adı, IEPA ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ Α); SNG PfPs Pamphylien, 438 (*Agon* adı, ACΥΛΙΑ/ΠΥΘΙΑ).

⁴³ *Agon* adları iki çelenk içinde yazmaktadır. Bk.: SNG France 3, 611; Weiss 1991, 366 dn. 47.

ve yaynlarda para keseleri ödül urneleri⁴⁴ olarak geçerken, sandık biçimli kasa için ise agonistik sandık⁴⁵ tanımlaması yapılmıştır. Nollé'ye göre metalden yapılma bir para kasa-sı olan sandık ve üzerindeki para keseleri Perge'deki imparatorluk hazinesi ile ilişkilidir. Eyaletten toplanan vergi gelirlerinin bir araya getirildiği mali bir merkez olan Perge kenti bu görevden duyduğu onuru sikkelerine bu tiple yansımış olmalıdır⁴⁶. Gothlar üzerine sefer düzenlediği Tacitus döneminde imparatorluk *fiscusunun* Perge'de olduğu epigra- fik kaynaklardan bilinmektedir⁴⁷. Fakat sandık üzerinde üç para kesesi tasvirli sikkelер, Tacitus dönemi öncesinde de görülmektedir.

Tacitus Dönemi sikkelerinde ise kaide üzerinde iki palmiye dalı arasında bir ödül tacı tipinin yanı sıra (Res. 28), masa üzerinde üç ödül tacı betimi de görülmektedir. (Res. 29) Ayrıca tahtta oturan Zeus bir seride elinde ödül tacı (Res. 30) tutmakta başka bir seride ise karşısındaki kent tanrıçası ile birlikte ödül tacını tutmaktadır. (Res. 31) Bu sikkelerde görülen Zeus figürü büyük olasılıkla imparatorla özdeşleştirilmiştir. İmparator Tacitus'un Perge kenti tarafından tanrısal olarak adlandırıldığı epigramdan da anlaşılacağı gibi⁴⁸ İmparator, sikkelер üzerinde Zeus/Iupiter gibi betimlenmiştir. Sikke lejandlarından bu dönemde *hi- eros* ve *oikoumenikos* karakterine sahip; *isokapetolios* yani *Kapetolia agonları* içinde *Agon Takitios Metropolitios* düzenlediği anlaşılmaktadır. *Kaisareia ve Sebastia (?) agon* adları da sikke lejandlarında görülmektedir.

Genel olarak Perge'nin *agonlarına* kabaca bakılacak olursa kente, hem yerel karakterli, para ödüllü festivallerin yani *themislerin* hem de imparatordan imtiyazlı kutsal ve tüm Yunan dünyasına açık (*oikoumenikos*) karakterli *agonların* düzenlediği görülür. Strabon'a göre, her yıl Artemis Perga onuruna genel bir festival düzenlenmektedir⁴⁹. Muhtemelen kökenleri daha erken dönemlere uzanan Artemis onuruna düzenlenen bu festivaller, zaman zaman Roma İmpatorluk Dönemi'nde İmparator kültü ve *agonları* ile birleştirilerek kutlanmıştır.

Plancia Magna'nın babası M. Plancius Varus'un adına, İ.S. 70'lerin sonu-80'lerin başında tesis edilen *Themis Vareios* adlı oyunlar her dokuz yılda bir tekrarlanarak İ.S. 3. yy.'a kadar uzunca bir süre Perge'de düzenlenmiştir⁵⁰. Adını Perge'nin efsanevi ktistesı Labos'tan alan *Themis Labeia* da bu dönemde kurulmuş ve periyodik olarak düzenlenmeye devam etmiş olmalıdır⁵¹. Perge'de İ.S. 3. yy.'da Tertullus isimli kurucusundan adını alan *Agon Tertulleios*⁵² ve Demetrios isimli kurucusundan adını alan *Agon Demetrios*'un⁵³ düzenledidine dair epigrafik kaynaklar da mevcuttur.

⁴⁴ SNG Cop. Pamhylia, 331, 350, 353, 355, 363.

⁴⁵ Head 1911, 703.

⁴⁶ Nollé 1987, 253.

⁴⁷ Kaygusuz 1984, 1 vd; Merkelbach - Şahin - Stauber 1997, 69 vd; Şahin 2004, 52, 331; Özdzibay 2008, 862 dn. 210.

⁴⁸ Merkelbach - Şahin - Stauber 1997, 74; Şahin 2004, 331.

⁴⁹ Strabon XIV.4.2.

⁵⁰ Şahin 1999, 128; Şahin 2004, 315 ve 317.

⁵¹ Şahin 1999, 102 ve 167; Şahin 2004, 315.

⁵² Şahin 2004, 314.

⁵³ Şahin 2004, 318.

Perge'nin en erken İmparator *agonları*, *pentaeterikos* (beş yılda bir düzenlenen) *megalai Kaisareia*⁵⁴ ve *Artemiseia Vespasianea*⁵⁵ adlarıyla, kente bahşedilen *neokoros* unvanı ve tapınağa verilen *asył* hakkı sonrasında Vespasianus döneminde düzenlenmiştir. İ.S. 1.-2. yy. boyunca düzenlenmeye devam eden kutsal *agonların* sayısı, Roma İmparatorlarının doğuya sık sık seferler düzenledikleri İ.S. 3. yy.'da diğer Küçük Asya kentlerinde olduğu gibi Perge'de de artış göstermiştir. Valerianus döneminden itibaren sikkeler üzerinde oldukça yoğun bir şekilde agonistik tiplerin ve lejantların kullanıldığı görülmektedir⁵⁶. Yukarıda ödül taçları ekseninde ele alınan Perge sikkeleri üzerinde saptanan *agon* isimleri şunlardır: *Asylia*, *Augustia*, *Kaisareia*, *Kapetolia*, *Olympia*, *Pythia*, *Sebastia*. Tacitus döneminde ordu karargâhi olan Perge diğer kentler arasında ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştir. Bu dönemde kentte düzenlenen en önemli festival *Agon Takitos Metropolitios*'tur⁵⁷.

Sonuç olarak işlevleri ve malzemesi konusunda hâlâ spekulatif bilgiler bulunan ödül taçlarının günümüze ulaşmış bir örneği olmadığından kalıcı olmayan dal ve saz gibi maddelerle bir sepет gibi örülerek yapraklar, çiçekler, değerli taşlar ve metallerle süslenmiş oldukları düşünülmektedir. Birkaç örnek dışında galiplerin başları üzerinde ödül tacı taşındıklarına dair kanıt olmadığından bunların bir tür ödül kupası fonksiyonuna sahip olduğu söylenebilir. Zamanla agonistik festivallerin bir simgesi haline gelen bu betimlere Perge sikkeleri üzerinde Trebonianus Gallus - Tacitus dönemleri arasında rastlanılmaktadır. Çeşitli geometrik bezemelerle süslü ödül taçlarının içinde palmiye dalları yer alırken üzerindeki bantlarda ise *agonların* isimleri ve karakterlerine ilişkin yazılar bulunmaktadır. Perge sikkelerinde de diğer Küçük Asya kentlerinde olduğu gibi ödül taçlarının atletlerin başında betimlendiği ve taç olarak kullanıldıklarına dair sahneler rastlanmamıştır. Gallienus dönemine ait bir seride kura vazosundan yarışma sıraları için kura çeken üç atletin betimlendiği sahnede ödül tacı, yukarıda ortadaki atletin başında değil fakat başının üzerindeki sikke boşluğununda betimlenmiştir. Genellikle kıvrımlı bacaklı aslan ayaklı masa üzerinde bir, iki veya üç adet yan yana dizilmiş şekilde tasvir edilen ödül taçlarının, kent tanrıçası ve Zeus'un elinde betimlendiği tipler de vardır. Ödül tacı olarak adlandırılan bu nesnelerin asıl işlevlerini gösteren, atletlerin başında resmedildiği sahnelerin sikke tiplerinde kullanılmamış olması bunların "taç" olarak kullanılmasından ziyade yarışmalar sonunda galiplere verilen "odül kupası" olduklarını düşündürmektedir.

⁵⁴ Şahin 1999, 42.

⁵⁵ Şahin 1999, 60 vd.

⁵⁶ Bk.: aşağıda Tab. 1.

⁵⁷ Merkelbach - Şahin - Stauber 1997.

Agistik Ödül Tacı Betimli Perge Sikkeleri

Trebonianus Gallus (İ.S. 251-253)

1. Öy. : **ΑΥ ΚΑ ΓΑΙΟ[...] ΓΑΛΛΟΝ** İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli.
- Ay. : **ΠΕΡΓΑΙΩΝ** Bir kadın figürü (*agon* personifikasyonu ?) cephe'den ayakta, uzun khitonlu. Elleri sağında ve solunda duran içinde palmiye dalı (?) olan ödül silindirlerinin (?) üzerinde, üstte her iki yanda içinde palmiye dalı olan ödül tacı.
- Ref. : SNG France 3, 537 (Res. 13); Köker, 2007, 45, 48.

Valerianus (İ.S. 253-260)

2. Öy. : **ΑΥ Κ ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ** İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli.
- Ay. : Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki ödül tacı, içlerinde ikişer palmiye dalı; masanın üzerinde yazı, **ΠΕΡΓΑΙΩΝ**; masanın altında yazı, **ΙΕΡΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΙ**; çevrede, **ΑCYΛΕΙΑ ΑΥΓΟΥСΤΕΙΑ**
- Ref. : SNG von Aulock, Pamphylien, 4715; Weiss 1991, 365 dn. 36: 1b; CNG 191, 83 (Res. 14)
3. Öy. : **ΑΥ Κ ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΩΝ** İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli.
- Ay. : Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki ödül tacı, içlerinde ikişer palmiye dalı; masanın üzerinde yazı, **ΑΥΓΟΥΣΤΙΑ**; masanın altında yazı, **ΙΕΡΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΙ**; çevrede, **ΠΕΡΓΑΙΩΝ ΑCYΛΙΑ**
- Ref. : Akyay 1967, 259, 79 = Weiss 1991, 365, dn. 36: 2; GMG 160, 1948; ARC 4, 410 (Res. 15)
4. Öy. : **ΑΥ Λ ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ** İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli.
- Ay. : **ΠΕΡΓΑΙΩΝ** Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde ödül tacı, üstünde yazı, **ΠΥΘΙΑ**, masanın üstünde yazı, **ΑCYΛΙΑ**, masanın altında iki palmiye arasında amphora.
- Ref. : SNG France 3, 549 ve 550 (Öy. lejand var.) (Res. 16) = Weiss 1991, 365 dn. 37: 3a ve 3b; Weiss 1991, 365 dn. 37: 3c.

Gallienus (İ.S. 253-268)

5. Öy. : **ΑΥ ΚΑΙ ΠΟ ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟ ΣΕΒ** İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; değer işareteti I.
- Ay. : **ΠΕΡΓΑΙΩΝ** Kura amphorasi önünde üç atlet, ortadakinin eli vazonun içinde; yukarıda, içinde iki palmiye dalı olan ödül tacı.
- Ref. : Gaebler 1929, 278 = Klose - Stumpf 1996, 45, 62 = Weiss 1991, 370 dn. 69 Taf. 5,9 (München) (Res. 17)

Gallienus ve Salonina (İ.S. 253-268)

6. Öy. : **ΑΥ Κ ΠΟ ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ** Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işareteti I.
- Ay. : **ΠΕΡΓΑΙΩΝ** Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde ödül tacı, içinde iki palmiye dalı; tacın üstünde **ΠΥΘΙΑ**; masanın kenarında **ΑCYΛΙΑ**; masanın altında **ΙΕΡΟC**.
- Ref. : BMC Pamphylia, 136, 84; SNG Cop. Lycia-Pamphylia, 360 (Res. 18); SNG von Aulock, Pamphylien, 4737; Weiss 1991, 365 dn. 37: 4a; Weiss 1991, 365 dn. 37: 4e.

7. Öy. : [ΑΥ Κ ΠΤΟ ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ] Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı; masanın kenarında, ΑCYΛΙΑ; masanın altında amphora.
 Ref. : ARC 4, 433 (Res. 19).
8. Öy. : ΑΥ Κ - ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ CE Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde ödül tacı, içinde palmiye dalı; üzerinde yazı, [ΠΥΘΙ]Α; çevrede, ΑΡΤΕΜΙCΙΑ ΑCYΛΙΑ; masanın altında, ΕΙC ΑΓΩΝ
 Ref. : Klose - Stumpf 1996, 196, 248 (Res. 20).
9. Öy. : ΑΥ Κ ΠΤΟΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı, içinde iki palmiye dalı; tacın üzerinde yazı, ΟΛΥΜΠΙΑ; masanın kenarında, ΑΥΓΟΥCΤΙΑ; masanın altında, ΕΙC ΑΓΩΝ
 Ref. : Weiss 1991, 365 dn. 39:6a ve 6b; CNG 79, 619 (Res. 21)
10. Öy. : ΑΥ Κ ΠΤΟΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΙΕΡΟC ΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde ödül tacı, içinde iki palmiye dalı; tacın üzerinde yazı, ΟΛΥΜΠΙΑ; masanın kenarında, ΑΥΓΟΥCΤΙΑ; masanın altında, ΕΙC ΑΓΩΝ
 Ref. : Akyay 1967, 274, 234 = Weiss 1991, 365 dn. 39: 7.
11. Öy. : ΑΥΤ ΚΑΙ ΠΤΟ ΛΙΚ ΓΑΛ [...] Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ AC[ΥΛΟ]C Tykhe tahtta oturuyor, sola; öne uzattığı elinde ödül tacı tutuyor.
 Ref. : Lindgren - Kovacs 1985, A1153A = Weiss 1991, 365, 5 (Res. 22).
12. Öy. : ΑΥ Κ ΠΤΟ ΛΙ ΓΑΛΛΙΗΝΟΝ ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ Gallienus ve Salonina'nın karşılıklı büstleri; ortada değer işaretİ I.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ Zeus tahtta oturuyor, sola; elinde ödül tacı tutuyor; ΑΥΓΟΥCΤΙΑ
 Ref. : Hecht 1964, 162, 9 = Weiss 1991, 365, 8 (Res. 23); Arslan - Lightfoot 1999, 644.

Salonina (İ.S. 268)

13. Öy. : ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΣΑΛΩΝΙΝΑ ΣΕΒΑ İmparatoriçenin büstü sağa, omuzlarında hilal.
 Ay. : ΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde ödül tacı, üstünde yazı, ΠΥΘΙΑ; masanın altında, ΙΕΡΟC, çevrede, ΝΕΩΚΟΡΩΝ
 Ref. : BMC Lycia, 138, 95; SNG France 3, 586 (Res. 24)

II. Valerianus (İ.S. 256-258)

14. Öy. : ΠΟ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; değer işareteti I.
 Ay. : ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı, masanın kenarında yazı, ACΥΛΙΑ; altta, IEPOC
 Ref. : Helios 5, 997 (Res. 25).

Saloninus (İ.S. 258-260)

15. Öy. : ΠΟ ΛΙΚ ΣΑΛΩΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; altta, kartal; solda, değer işareteti I.
 Ay. : ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı, masanın kenarında yazı, ΑΥΓΟΥСΤΕΙΑ; altta, IEPOC
 Ref. : SNG von Aulock Pamphylien, 4756; SNG Leypold II, 1881; Helios 5, 998 (Res. 26).
16. Öy. : ΠΟ ΛΙΚ ΣΑΛΩΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; altta, kartal; solda, değer işareteti I.
 Ay. : ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ Α ΝΕΩΚΟΡΩΝ Kırımlı bacaklı, aslan ayaklı masa üzerinde iki para kesesi arasında ödül tacı; içinde iki palmiye dalı; masanın kenarında yazı, ACΥΛΙΟC; altta, IEPOC
 Ref. : SNG von Aulock Pamphylien, 4757 (Res. 27).

Tacitus (İ.S. 275-276)

17. Öy. : ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΚΛ ΤΑΚΙΤΟΝ EY E CB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; önde, değer işareteti I.
 Ay. : ΤΑΚΙΤΙΟC ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΟC ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ Bir kaide üzerinde, iki palmiye dalı arasında ödül tacı; yukarıda, A; tacın üzerinde yazı, ΙCΟΚΑΠΕΤΩ/ΛΙΑ
 Ref. : BMC Lycia, 140, 103; CNG 237, 104 (Res. 28).
18. Öy. : ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΚΛ ΤΑΚΙΤΟΝ EY E CB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; önde, değer işareteti I.
 Ay. : ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ Kırımlı bacaklı masa üzerinde içlerinde palmiye olan üç ödül tacı, masanın kenarında IEPOI OIKOYΜENIK; masanın altında ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC
 Ref. : SNG PfPs Pamphylien, 457 (Res. 29).
19. Öy. : ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΚΛ ΤΑΚΙΤΟΝ EY E CB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; önde, değer işareteti I.
 Ay. : TAKI[T]IOC ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΤΙΟC ΤΠΕΡΓΑΙΩΝ Zeus (İmparator ?) tahta oturuyor, sola, khimationlu; sağ elinde ödül tacı; sol eliyle mızrağına yaslanmış. Kesimde, KAICAPI
 Ref. : BMC Lycia, 140, 104 (Res. 30).
20. Öy. : ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΚΛ ΤΑΚΙΤΟΝ EY E CB İmparatorun büstü sağa, defne çelenkli; önde, değer işareteti I.
 Ay. : ΜΗΤΡΟΤΤΙ ΤΠΕΡΓΗ ΤΑΚΙΤΟC Zeus (İmparator ?) tahta oturuyor, sola, khimationlu; sol elinde mızrak tutuyor; sağ elinde karşısındaki Tykhe'den aldığı ödül tacı; tacın üzerinde, A; Kesimde, CEB
 Ref. : Imhoof - Blumer 1902, 333, 35 (Res. 31) (Zeus, burada İmparator olarak verilmiş).

Dönem	Agonistik Tip	Agonistik Lejand
Caracalla	- Oturan figür (Themis ?), palmiye dalı, çelenk	- ΘΕΜΙC
Maximinus	- Oturan figür (Themis ?), palmiye dalı, çelenk	-
Trebonianus Gallus	- Ayakta figür (<i>agon personifikasyonu</i> ?), 2 ödül tacı, 2 ödül silindiri	-
Valerianus	- Masa, 2 ödül tacı - Masa, 2 ödül tacı, amphora	- IEPOI OIKOYMENIKOI ACYΛEIA AYTOYCTEIA - ΠΥΘΙΑ ACYΛIA
Gallienus	- Üç atlet, ödül tacı, kura vazosu - Çelenk içinde yazı - Çelenk içinde yazı	- - IEPA AYTOYCTIA - ACYΛIA ΠΥΘΙΑ
Gallienus-Salonina	- Masa, 1 ödül tacı - Masa, 1 ödül tacı, 2 para kesesi, amphora - Masa, 1 ödül tacı, 2 para kesesi - Tykhe, 1 ödül tacı - Zeus, 1 ödül tacı	- IEPOS ΠΥΘΙΑ ACYΛIA - APTEMICIA ACYΛIA ΠΥΘΙΑ EIC ΑΓΩΝ - ACYΛIA - ΟΛΥΜΠΙΑ AYTOYCTIA EIC ΑΓΩΝ - ACYΛOC - AYTOYCTIA
Salonina	- Masa, 1 ödül tacı	- ΠΥΘΙΑ IEPOS
II. Valerianus	- Masa, 1 ödül tacı, 2 para kesesi - İki çelenk içinde yazı	- ACYΛIA IEPOS - ΠΥΘΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ACYΛIA AYTOYCTIA, OI-IE
Saloninus	- Masa, 1 ödül tacı, 2 para kesesi	- AYTOYCTEIA IEPOS - ACYΛIOC IEPOS
Tacitus	- Ödül tacı - Masa, 3 ödül tacı - Zeus, 1 ödül tacı - Zeus ve Tykhe, 1 ödül tacı	- TAKITIOC ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΟC ICOKAPETΩ/ΛΙΑ - IEPOI OIKOYMENIK - TAKI[T]IOC ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΤΙΟC KAICAPI - ΜΗΤΡΟΠΙ ΠΕΡΓΗ TAKITOC CEB

Tab. 1 Perge Sikkelerinde *Agonlar*

Kısaltma ve Kaynakçalar

- Akyay 1967 Y. Akyay, "Hecht Definesinde Perge Şehir Sikkeleri", İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 13-14, 1967, 242-286.
- ARC 4 Art Coins Roma, Auction 4, 5.12.2011.
- Arslan – Lightfoot 1999 M. Arslan – C. S. Lightfoot, Greek Coin Hoards in Turkey (1999).
- Banko 1929 J. Banko, "Zur "corona donatica", Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien 25, 1929, 121-124.
- BMC Lycia Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia in the British Museum (1964).
- Boatwright 2000 M. T. Boatwright, Hadrian and the Cities of the Roman Empire (2000).
- CNG 79 Classical Numismatic Group, Mail Bid Sale 79, 17.9.2008.
- CNG 191 Classical Numismatic Group, Electronic Auction 191. 9.7.2008.
- CNG 237 Classical Numismatic Group, Electronic Auction 237, 9.7.2010.
- Crowther 2010 N. B. Crowther, Sport in Ancient Times (2010).
- Dressel 1904 H. Dressel, "Erwerbungen des Königlichen Münzcabinet in den Jahren 1898-1900 (antike Münzen)", Zeitschrift für Numismatik 24, 1904, 33-37.
- FRK 94 Fritz Rudolf Künker GmbH, Auction 94. 27.09.2004.
- Gaebler 1929 H. Gaebler, "Die Losurne in der Agonistik", Zeitschrift für Numismatik 39, 1929, 271-312.
- GMG 160 Gorny&Mosch Giessener Münzhandlung, Auction 160, 9.10.2007.
- Harl 1987 K. W. Harl, Civic Coins and Civic Politics in the Roman East A.D. 180-275 (1987).
- Head 1911 B. Head, Historia Numorum (1911).
- Hecht 1964 R. E. Hecht, "Some coins of Asia Minor in Boston", Numismatic Chronicle 1964, 159-168.
- Helios 5 Helios Numismatik. Auction 5. 25.6.2010.
- Imhoof-Blumer 1902 F. Imhoof-Blumer, Kleinasiatische Münzen. Band II (1902).
- Karl 1975 H. Karl, Numismatische Beiträge zum Festwesen der kleinasiatischen und nordgriechischen Städte im 2./3. Jahrhundert (1975).
- Kaygusuz 1984 İ. Kaygusuz, "Perge. Unter Kaiser Tacitus Mittelpunkt der Welt", EpigAnat 4, 1984, 1-4.
- Khaounissi 1998 M. Khaounissi, "Spectaculum pugilum et gymnasium. Compte rendu d'un spectacle de jeux athlétiques et de pugilat, figuré sur une mosaïque de la région de Gafsa (Tunisie)", Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 182.3, 1988, 543-561.
- Klose – Stumpf 1996 D. O. A. Klose – G. Stumpf, Sport Spiele Sieg. Münzen und der Gemmen in der Antike, München, Selbstverlag der Staatlichen Münzsammlung München (1996).
- Klose 1997 D. O. A. Klose, "Zur Entstehung der Presikronen. Das Beispiel der Aktischen Spiele", Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte 47, 1997, 29-45.
- Klose 2005 D. O. A. Klose, "Festivals and Games in the Cities of the East During the Roman Empire", Coinage and Identity in the Roman Provinces, C. Howgego – V. Heuchert – A. Burnett (ed.) (2005) 125-133.

- Köker 2007 H. Köker, Perge Kazı Sikkeleri: 1999-2004 (İstanbul Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2007).
- Leschhorn 1997 W. Leschhorn, "Ancient Grek Coins and Agones" NOMΙΣΜΑΤΙΚΑ XΡΟΝΙΚΑ 16, 1997, 87-94.
- Leschhorn 1998 W. Leschhorn, "Die Verbreitung von Agonen in den Östlichen Provinzen des Römischen Reiches", Stadion XXIV,1. Colloquium "Agonistik in der römischern Kaiserzeit", Landhaus Rothenberge bei Münster. 25-27 Oktober, 1995, Sankt Augustin (1998) 31-57.
- Liddell – Scott H. G. Liddell – R. Scott, A Greek-English Lexicon. (1996-New Supplement added. İlk baskı: 1843).
- Lindgren – Kovacs 1985 H. C. Lindgren – F. L. Kovacs, Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection (1985).
- Meischner 1979 J. Meischner, "Preiskrone und Preiszyylinder", Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts 89, 1979, 336-346.
- Meischner 1995 J. Meischner, "Bildtradition antiker Wettkampfrequisten" Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts 110, 1995, 447-466.
- Merkelbach – Şahin – Stauber 1997 R. Merkelbach – S. Şahin – J. Stauber, "Kaiser Tacitus Erhebt Perge zur Metropolis Pamphyliens und Erlaubt einen Agon" Epigraphica Anatolica 29, 1997, 69-74
- Miller 2004 S. G. Miller, Ancient Greek Athletics (2004).
- Mitchell 1990 S. Mitchell, "Festivals, Games and Civic Life in Roman Asia Minor", Journal of Roman Studies LXXX (1990) 183-193.
- Moretti 1953 L. Moretti, Iscrizioni Agonistiche Greche (1953).
- Newby 2006 Z. Newby, Athletics in the Ancient World (2006).
- Nollé 1987 J. Nollé, "Pamphylyische Studien 6-10", Chiron 17, 1987, 235-276.
- Özdizbay 2008 A. Özdizbay, "Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel bir Değerlendirme" Euergetes. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı. İ. Delemen vd., (yay. haz.), Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, (2008) 839-871.
- Robert 1989 L. Robert, "Une vision de Perpétue Martyre à Carthage en 203" Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, 126,2, 1982, 228-276 (=ders. OMS V, 1989, 791-839).
- Rumscheid 2000 J. Rumscheid, Kranz und Krone, IstForsch 43 (2000).
- Salzmann 1998 D. Salzmann, "Kaiserzeitliche Denkmäler mit Preiskronen. Agonistische Siegespreise als Zeichen Privater und öffentlicher Selbstdarstellung", Stadion XXIV,1. Colloquium "Agonistik in der römischern Kaiserzeit" Landhaus Rothenberge bei Münster. 25-27 Oktober, 1995, Sankt Augustin (1998) 89-99.
- SNG Cop. Lycia-Pamphylia Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum. Lycia-Pamphylia (1955).
- SNG France 3 Sylloge Nummorum Graecorum. France 3. Cabinet des médailles Pamphylie Pisidie Lycaonie Galatie (1994).
- SNG Leypold II Sylloge Nummorum Graecorum. Österreich. Sammlung Leypold, Kleinasiatische Münzen der Kaiserzeit. Band II. Phrygia - Commagene (2004).

- SNG PfPs Pamphylien Sylloge Nummorum Graecorum. Pfälzer Privatsammlungen, 4. Pamphylien (1993).
- SNG von Aulock Pamphylien Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung Hans von Aulock, heft 11: Pamphylien (1965).
- SNG von Aulock Phrygien Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung Hans von Aulock, Heft 9: Phrygien (1964).
- Specht 2000 E. Specht, "Kranz, Krone oder Korb für den Sieger", Altmodische Archäologie. Festschrift für Friedrich Brein, Forum Archaeologiae 14/III/2000 (<http://farch.net>). (Online) <http://homepage.univie.ac.at/elisabeth.trinkl/forum/forum0300/14specht.htm>
- Strabon Antik Anadolu Coğrafyası: Geographika XII-XIII-XIV. A. Pekman (çev.) (1993)³
- Şahin 1999 S. Şahin, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 54. Die Inschriften von Perge. Teil I (1999).
- Şahin 2004 S. Şahin, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 61. Die Inschriften von Perge. Teil II (2004).
- van Nijf 2010 O. van Nijf, "Athletics, festivals and Greek identity in the Roman East," Greek Athletics, J. Koenig (ed.) (2010) 176-197.
- Waddington 1910 W. H. Waddington, Recueil général des monnaies grecques D'Asie Mineure. Continue et complete par E. Babelon – Th. Reinach. T. I Fasc. 1 (1910).
- Wiotte 1998 C. Wiotte, "Zur Typologie Kaiserzeitlicher Agonistikdarstellungen" Stadion XXIV,1. Colloquium "Agonistik in der römischern Kaiserzeit", Landhaus Rothenberge bei Münster. 25-27 Oktober, 1995, Sankt Augustin (1998) 71-88.
- Weiss 1991 P. Weiss, "Aux Perge. Beobachtungen zu einem bemerkenswerten städtischen Dokument des späten 3. Jahrhunderts n. Chr.", Chiron 21, 1991, 353-391.
- Wolters 1901 P. Wolters, Zu Griechischen Agonen (1901).
- Ziegler 1978 R. Ziegler, "Zur Münzprägung der römischen Kolonie Cremna in Pisidien unter Aurelian", Schweizerische Numismatische Gesellschaft 28, 1978, 89-92.
- Ziegler 1985 R. Ziegler, Städtisches Prestige und kaiserliche Politik. Studien zum Festwesen in Ostkilikien im 2. und 3. Jahrhundert n. Chr. (1985).

Abstract

Agonistic Prize Crowns on the Coins of Perge

The present article deals with the definition and naming issues regarding agonistic prize crowns, which functioned like a prize cup. It then focuses on the agonistic prize crowns observed on Pergaian coins of the Roman Imperial period. Although agonistic coin iconography features great variety like wreaths, amphorae, urns for drawing lots, purses, athletes, *agon* personifications, depictions of *agnothetes* or *gymnasiarchos* and temples, the most prominent and frequent type is the agonistic prize crowns - given also as prize cups at the end of sports contests today.

As there are no extant examples of prize crowns, their composition material and function are still debated today. It is thought that they were made like weaving a basket from non-durable organic materials such as branches and reeds and ornamented with leaves, flowers, precious gems and metals. Apart from a few examples, there is no evidence that victors carried prize crowns on their heads. Thus it is plausible to suggest that they had the function of a prize cup. These depictions, which in time became a symbol of agonistic festivals, are found on the Pergaian coins of the period from the reign of Trebonianus Gallus (A.D. 251-253) through the reign of Tacitus (A.D. 275-276). The prize crowns decorated with various geometric motifs contain palm branches, and the bands above them contain the names of the *agons* and inscriptions regarding their character. As is the case with other cities of Asia Minor, coins of Perge do not have any scenes depicting the prize crowns on the heads of the athletes, like regular crowns. A series from the reign of Gallienus (A.D. 253-268) depicts a scene in which three athletes draw lots from an amphora; the prize crown is depicted in the field above the head of the athlete in the centre. The prize crowns are usually depicted singly, or as two or three of them together, on top of a table with curving lion-paw legs. On some types the crowns are depicted in the hand of the city goddess and Zeus. That scenes depicting items called prize crowns and showing their actual function are not found in the coin types suggests that they, being a symbol of *agons*, were most likely used as prize cups given to the winners rather than as actual crowns.

Res. 1 Hierapolis
sikkesinde başının üzerinde
ödül tacı tutan atlet (SNG
von Aulock Phrygien, 3636)

Res. 2
Gafsa/Tunus'tan bir
mozaik üzerinde elinde
ödül tacı tutan bir galip
(Khanoussi 1998, 554)

Res. 4 Detay (foto: Perge Kazı Arşivi)

Res. 3
Perge'den üzerinde ödül tacı
kabartmaları olan heykel kaidesi
(foto: Perge Kazı Arşivi)

Res. 5
Perge'de bir sokak girişinde duran kemer bloğu üzerindeki ödül tacı kabartmalı Ion sütun başlığının genel görünümü (foto: Perge Kazı Arşivi)

Res. 6 Ion sütun başlığındaki ödül tacı betimi
(foto: Perge Kazı Arşivi)

Res. 7 Detay (foto: Perge Kazı Arşivi)

Res. 8
Kremna sikkesi
(Ziegler 1978, 92)

Res. 9
Kremna sikkesindeki
silindirik objelerden detay
(Ziegler 1978, 92)

Res. 10
Perge-Delphoi
Homonoia sikkesi
(Akyay 1967, 284 no 329)

Res. 11
Agonistik lejandlı
Perge sikkesi
(SNG PfPs
Pamphylien, 438)

Res. 12
Perge sikkesinde
betimlenen para keseleri
(FRK 94, 2013)

Res. 13

Res. 14

Res. 15

Res. 16

Res. 17

Res. 18

Res. 19

Res. 20

Res. 21

Res. 22

Res. 23

Res. 24

Res. 25

Res. 26

Res. 27

Res. 28

Res. 29

Res. 30

Res. 31

